

A BUDAÖRSI RÓMAI *VICUS* TEMETŐJE

RÉGÉSZETI TANULMÁNYOK

Szerkesztette:
OTTOMÁNYI KATALIN

Írták:
Ottományi Katalin
Boruzs Katalin, Delbó Gabriella, Merczi Mónika,
Mráv Zsolt, Rupnik László, Sey Nikoletta

Budapest 2016

A kötet megjelenését támogatta:
Nemzeti Kulturális Alap Igazgatósága,
Budaörs Város Önkormányzata,
a Magyar Tudományos Akadémia Könyv- és Folyóirat-kiadó Bizottsága

Borítókép:

Felső sor: festett korsó (2–3. század); késő római ékszerek (fülbevaló, nyaklánc); 4. századi üvegpalack

Középső sor: késő római férfi csontváz, jobb vállán fibulával

Alsó sor: hagymafejes fibula (4. század); kora római mécses állatábrázolással; 3. századi nyaklánc

Gerinckép:

Arany medalion egy kora római hamvasztásos sírból

Hátsó borító:

Késő római korsók (mázás, házi kerámia, festett)

Nagy Constantinus-érem elő- és hátlapja (*Iovi Conservatori* felirattal)

ISBN 978-963-9911-89-5

© A szerzők és az Archaeolingua Alapítvány

2016

Archaeolingua Alapítvány
1014 Budapest, Úri u. 49
www.archaeolingua.hu
Felelős kiadó: Jerem Erzsébet

Nyomdai előkészítés: Kiss Zsuzsa
Borítóterv: Kaszta Móni

Nyomda: Prime Rate Kft

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó	7
Ottományi Katalin	
A BUDAÖRSI RÓMAI <i>VICUS</i> TEMETŐJE	9
I. Bevezetés, topográfia	9
II. Sírleírások	13
III. Tájéolás	128
IV. Nemek	132
V. Sírformák	138
VI. A halott helyzete, többszörös és rabolt temetkezések	175
VII. Mellékletek: viselet, ékszer, eszköz, érem	185
VIII. Étel-ital melléklet: késő római kerámia	228
IX. Etnikum	260
X. Társadalmi rétegződés (vezetőréteg)	263
XI. Temetőszerkezet	280
XII. Kormeghatározás	289
XIII. Összefoglalás	293
Idegen nyelvű kivonat	298
Irodalomjegyzék	304
Képtáblák	313
Boruzs Katalin	
A BUDAÖRSI TEMETŐ ÜVEG- ÉS ÜVEGPASZTA MELLÉKLETEI	373
Delbó Gabriella	
A BUDAÖRSI TEMETŐ KORA RÓMAI KERÁMIAANYAGA	396
Merczi Mónika	
A BUDAÖRS–KAMARAERDEI-DŰLŐBEN FELTÁRT RÓMAI TEMETŐ FIBULÁI	432
Mráv Zsolt	
AZ ERAVISCUS TÖRZSI ELIT NYOMÁBAN. CSÁSZÁRKORI KOCSI- ÉS LÓSÍROK BUDAÖRS–KAMARAERDEI-DŰLŐ RÓMAI TELEPÜLÉSÉNEK TEMETŐJÉBEN	490
Sey Nikoletta	
A BUDAÖRSI TEMETŐ BRONZMELLÉKLETEI	529
Rupnik László	
A BUDAÖRSI TEMETŐ SÍRJAIBÓL ELŐKERÜLT VASTÁRGYAK ELEMZÉSE	546
Merczi Mónika	
A BUDAÖRS–KAMARAERDEI-DŰLŐBEN FELTÁRT 1–4. SZÁZADI RÓMAI TEMETŐ EMBERTANI VIZSGÁLATA	558
Rövidítések	588

ELŐSZÓ

A Római *vicus* Budaörsön I. kötetének folytatását tartja kezében az olvasó. Ritkán fordul elő olyan szerencsés helyzet, hogy egy római települést és a hozzá tartozó temetőt is sikerül egyszerre feltárni. Budaörsön, a Kamaraerdei-dűlőben 2002-ben ez történt. Ráadásul e vidéki településnek az ókori neve is fennmaradt egy 3. századi oltárkövön: valószínűleg a *vicus Teuto*(...) nevet viselte és az Aquincum territoriumán lévő *pagus Herculus* vezető vicusának tartható.

A patakparti teleptől kb. 50 méterre előkerült temetőt három oldalról lehatároltuk, így az – a szántás által elpusztított síroktól eltekintve – majdnem teljesen mondható (kb. 450 sír).

A négy évszázadon át használt temetőben nyomon követhetjük a temetkezési rítus, a sírformák s a viselet változásait a római foglalástól a 4. század végéig. Láthatjuk, hogyan váltották fel a bennszülött, eraviszkusz lakosság csontvázas temetkezését s jellegzetes ékszereit a római sírformák s mellékletadási szokások.

A kötet első felében az ásató mutatja be az egyes sírokat, a sír típusokat, a tájolást, a viseletet és az ételital mellékleteket, részletesen tárgyalva a késő római kerámiát. Az elsődleges anyagközlésen túl a feldolgozás megkísérli a temető szerkezet, a társadalmi rétegződés és az etnikum vizsgálatát is, periódusokra lebontva. A kötet második részében az egyes tárgycsoportokat ismertetik a téma szakavatott, fiatal képviselői. Gyakran ugyanazok, akik a település anyagát is feldolgozták, így lehetővé válik a telepen élő és az eltemetett lakosság tárgyi hagyatékának összehasonlítása, a mindennapi életben használt és a túlvilágra szánt edények, eszközök, ékszerek közti különbségek vizsgálata. Az üvegeket és gyöngyöket Boruzs Katalin, a kora római kerámiát Delbó Gabriella, a fibu-

látat és az embercsontokat Merczi Mónika, a bronz tárgyakat Sey Nikoletta, a vasakat Rupnik László, a kocsis- és lósírokat Mráv Zsolt mutatja be.

A mellékletet tartalmazó sírokat, a jellegzetesebb sírformákat és az egyes tárgytípusokat a rajzos képtáblák, valamint a színes fotó táblák szemléltetik. A tanulmányokat teljessé tevő katalógusokat, táblázatokot, térképeket és valamennyi sír rajzát, fotóját a DVD melléklet tartalmazza. A térképeken periódusokra lebontva vizsgálhatók az egyes sírformák és kiemelkedő mellékletek előfordulása, a nemek feltüntetése mellett.

Egy lelőhely feldolgozása, bemutatása és egy kötet létrehozása, sok ember közös munkájának eredménye. Kezdve az ásatóon dolgozókkal, technikusokkal, geodétákkal, folytatva a múzeumi restaurátorokkal, gyűjteménykezelőkkel, rajzolókkal, fotósokkal és régész kollegákkal, befejezve a nyomdai előkészítést s a végső formába öntést vállaló kiadóval. Fentiek alapján köszönet illeti Deim Pétert (fotó), Érdi Benedeket (térképek), Gajzágó Jolánt (fotó), Körösi Andreát (állatcsont), Laczkó Sándornét (gyűjteménykezelő), Lukács Katalint (restaurálás), Mali Antalt (restaurálás, rajz), Pongrácz Zsuzsát (rajz), Sáfár Pált (rajz), Torbágyi Melindát (érmek), Túry Miklóst (technikus) és nem utolsósorban az Archaeolingua kiadót. Külön köszönet Gabler Dénesnek, ki a telep és temető terra sigillatáinak feldolgozásán túl a cikkeket is lektorálta.

Fogadják szeretettel e kötetet s reménykedjünk a sorozat folytatásában, mely a köemlékeket és a kocsisírokat mutatja majd be részletesebben.

Ottományi Katalin
ásató régész és szerkesztő

Síroltáron lévő családi medaillon (290. sír)